הלכה · משנה תורה · מפרשים · ציוני מהר״ן · ספר שופטים

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות

רבי נחום אש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות

רבי נחום אש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ציוני-מהרן-על-משנה-תורה-הלכות-מלכים-ומלחמות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
פרק ג 4
הלכה ה 4
הלכה י 4
פרק ה 5
הלכה יא 5
הלכה יב 5
פרק ו 6
הלכה ו 6
הלכה יג 6
פרק ז 6
הלכה ו 6
פרק ח 6
הלכה ב 6
הלכה יא 7
פרק ט 8
הלכה א 8
פרק י 9
הלכה ו 9
הלכה י 9

פרק א

הלכה ב

מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקב"ה כששאלו מלך משמואל לפי ששאלו בתרעומת כו'. וכתב הכ"מ מאחר שהקמת מלך מצוה כו' ולא הראה שום מקור לזה. ונראה שרבינו הוציא כן מסנהדרין דף כ' ע"ב במאי דאיתא שם ר' נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן ופירש רש"י לא נאמרה פרשה זו דשום תשים משום מצוה אלא כנגד תרעומתן שגלוי לפניו שעתידים להתרעם על כך כו', והנה לפי פירושו אין המאמרים מכוונים שהרי הא דקאמרי ר' יוסי ור' יהודה שם מקודם לא נאמרה פרשה זו קאי על פרשת המלך בשמואל ור"נ קאי על פרשה דשום תשים שבתורה, ומצאתי במהרש"א שם בח"א שעמד בזה וכ' שם דלולי פירש"י נראה דר"נ נמי אפרשת המלך קאמר דלא נאמרה אלא כנגד תרעומתן נגד שמואל שאמרו שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים דלא הי"ל לבקש מלך בשביל כך כו' דבלאו מלך נמי יוכל למנות עליהם שופטים כמו שהיה שמואל שופט אותם בד"ת ולא מלך הפורץ גדר לפעמים לדון בדין הנימוסות כמ"ש ככל הגוים ע"ש עוד, ורבינו ביאר ג"כ גמ' זו כן ועפ"ז הם דבריו בכאן:

פרק ג

הלכה ה

המלך כו' אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. הכ"מ לא הראה שום מקור לזה ובמ"ע ציין בסנהדרין דף ע' והנה ריש דברי רבינו נמצאים שם אבל מש"כ רבינו אלא יהיה עוסק בתורה ביום ובלילה שנאמר והיתה עמו כו' לא נמצא שם. אבל דברי רבינו בזה נובעים מהספרי פ' שופטים פיסקא קס"א והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ימי חייו הימים כל ימי חייו הלילות ע"כ:

הלכה י

והורג רבים ביום אחד ותולה ומניחן תלויים ימים רבים. הכ"מ לא הראה שום מקור לזה וצריך ביאור מנ"ל לרבינו זאת שהמלך מותר להלין הרוגיו ובשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ר"ח כ' ע"ז נ"ל מדאמר יהוא פקדו הארורה הזאת וקברוה כי בת מלך היא משמע אל"ה היה רשאי להלינה בלא קבורה כלל ומצינו ביהושע שאמר להוריד המלכים מן העץ ש"מ אפי' בהרוגי מלחמה שייך מצות קבורה א"כ מאי רבותיה דדהע"ה דכתיב ויעש לו דוד שם שקבר המתים ומאי התפארת הלא מחוייב מה"ת אלא ש"מ מטעם המלך היה רשאי להניחם ובירושלמי פ' בתרא דיבמות שמלך ישראל העמיד שומרים על המתים

שלשה ימים עד שנשתנה צורתם ומיהו י"ל דשלא כדין עשה אבל מהנ"ל יש ראיה ע"כ. ועי' רמב"ן עה"ת דברים כ"א פסוק כ"ב מ"ש בהא דיהושע, אולם מש"כ שם בהא דבני שאול דהלינו אותם על העץ מפני שלא היו תלויים בב"ד של ישראל רק הגבעונים הם אשר הוקיעום ובזה לא נתחייב דוד כלל שלא נצטוינו אלא שלא נטמא אנחנו את הארץ במי שנתלה אותו ע"ש, זה צ"ע מיבמות דף ע"ט דפריך ע"ז והא כתיב לא תלין נבלתו על העץ ומשני ר"י מוטב שתעקר כו' ויתקדש ש"ש בפרהסיא ע"ש והגרצ"ח במאמר דין מלך ובחת"ס שם פלפלו בזה ולא זכרו את דברי הרמב"ן:

פרק ה

הלכה יא

אמרו חכמים כל השוכן בא"י עונותיו מחולין שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון. וכתב הכ"מ בכתובות דף קי"א מימרא דר"א ועי' בלח"מ שהקשה ע"ז דהרי רבא פליג שם וקאמר דאנן בסובלי חלאים קמתנינן לה ואמאי פסק רבינו כר"א. ונראה שטעם רבינו לפסוק כר"א דבספרי דברים פיסקא של"ג איתא היה ר"מ אומר כל היושב בא"י א"י מכפרת עליו שנאמר העם היושב בה נשוא עון ודריש לה גם ר"מ לענין הדר בא"י ולא בסובלי חלאים ומש"ה פסק גם רבינו כן:

הלכה יב

לעולם ידור אדם בא"י כו' שכל היוצא לחוץ לארץ כאלו עובד ע"ז שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' כו'. הכ"מ ציין מקור לזה בכתובות דף קי"א ע"ב והנה לשון הגמ' שם היא אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד עכו"ם ורבינו שינה מלשון הגמ' וכתב שכל היוצא לחו"ל ועי' בס' פאת השולחן סי' א' שהעיר בזה ע"ד רבינו. אבל באמת מקור דברי רבינו הללו אינו מגמ' זו רק הם נובעים מהתו"כ פ' בהר פרשתא ה' ברייתא ד' דאיתא שם לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים מיכן אמרו כל ב"י היושב בא"י מקבל עליו עול מלכות שמים וכל היוצא לחוץ לארץ כאלו עובד עכו"ם וכן בדוד הוא אומר ארורים הם לפני ה' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי עלתה ע"ד שדוד המלך עובד עכו"ם אלא שהיה דורש ואומר כל היושב בא"י מקבל עליו מלכות שמים וכל היוצא חוצה לארץ כאלו עובד עכו"ם ע"כ, ומכאן הוא מקור דברי רבינו וכ"ה בתוספתא דע"ז פ"ה רק שבסוף איתא כל המניח את א"י בשעת שלום ויוצא כאלו עובד כו' ע"ש:

פרק ו

הלכה ו

עמון ומואב אין שולחין להם לשלום שנאמר לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך. עי' בכ"מ ולא ביאר מאיזה מדרש ומאי קשה עליו. ונראה שכוונת הכ"מ ע"מ דאיתא במדרש תנחומא פ' פנחס על הפ' לא תדרוש שלומם כו' את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון ומלחמות וצרות ואיזה זה דוד שנאמר ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש א"ל הקב"ה אתה תעבור על דברי שאני כתבתי לא תדרוש שלומם וטובתם ואתה תעשה עמם ג"ח כו' ולסוף בא לידי בזיון ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם כו' מי גרם לו שביקש לעשות טובה עם מי שא"ל הקב"ה לא תדרוש שלומם וטובתם כו' ובודאי למדרש זה כיון הכ"מ. הגרצ"ח:

הלכה יג

וכשם שפטורין מכל אלו בהליכתן כך פטורין בחזרתן. וכתב הכ"מ אפשר שלמדו ממאי דתנן פ' מי שהוציאוהו כו' ועי' בלח"מ שכתב דאין זה ראיה אבל באמת דברי רבינו מפורשים בירושלמי סופ"ק דעירובין דאיתא שם כשם שבהליכתן פטורין מארבעה דברים כך בחזירתן פטורין מארבעה דברים ר"י בי ר"ב שמע לה מן הדא מי ירא וחרד ישוב ויצפור מהר הגלעד ולמה הן חוזרין בצפירה מפני השונאין. וע"ש בש"ק ומרה"פ:

פרק ז

הלכה ו

אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפי' מחמשת מיני מאכל. בכ"מ הראה מקור לזה במשנה דסוטה דף מ"ג ועי' בלח"מ מש"כ בשם רש"י. איברא דכדברי רבינו מבואר להדיא בתוספתא דסוטה פ"ז דאיתא שם אחד הנוטע את הכרם ואחד חמשה אילני מאכל מחמשת המינין אפילו בחמש עיירות הרי זה חוזר ע"כ. ומבואר כדעת רבינו דא"צ שיהיה דוקא שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב ודברי רש"י ז"ל צ"ע:

פרק ח

הלכה ב

וכן בועל אשה בגיותה כו'. עי' בכ"מ ודבריו מאוד תמוהים ומופלאים שהרואה יראה בגמ' שם דמימרא זו דתמר בת יפ"ת היתה אמר ר"י שם בשם רב ואינו מסתמא דגמ' וא"כ רב אזיל לשיטתו דס"ל דביאה ראשונה מותרת מיד והיאך מייתי ראיה לפסק הלכה מרב

ארב ולר"י י"ל כמש"כ התוס' שם ובקידושין דף כ"א שהקשו קו' הכ"מ דלמ"ד דאינה מותרת עד לאחר כל המעשים היאך היתה מותרת לאמנון ותי' דבאמת לא היתה בתו של דוד רק שגידלה ע"ש והדק"ל על רבינו מדוע פסק כרב לגבי ר"י, ועי' חולין דק"ט ע"ב א"ל ילתא לר"נ מכדי כל דאסר לן רחמנא שרי לן כוותיה אסר לן דמא שרי לן כבדא כו' אשת אח יבמה כותית יפ"ת כו' וכתבו התוס' שם ד"ה נדה בסילוק של פרשת פרה יסד ר"א הקליר מן הדם טחול הדם מטומאת נדה אשה טהרת בתולי אשה ומאשת איש יפ"ת לאיש וכנגד כותית לא פירש והכל עשה ע"פ הירושלמי ע"כ, ולא ביארו לאיזה ירושלמי כוונתם אבל נראה דכוונת התוס' להירושלמי הנ"ל דס"ל לר"י דיפ"ת אסורה אפי' ביאה ראשונה עד לאחר כל המעשים וכיון שכן לא שייך לומר דהתורה שרי לן יפ"ת כנגד כותית דהא גם יפ"ת אינה מותרת אלא לאחר שנתגיירה ור"א הקליר ס"ל דהלכה כר"י לגבי רב ולכן לא פירש כלום כנגד כותית, זה כוונת התוס' ולפ"ז עולין יפה דברי רבינו בכאן כיון דבש"ס דילן פירש כנגד כותית יפ"ת (ומשמע שם דגם ר"נ ס"ל כן) ע"כ ס"ל להש"ס דביאה ראשונה מותרת מיד בעודה בגיותה ולכן פסק רבינו כגמ' דידן נגד הירושלמי. שוב ראיתי שי"ל שכוונת התוס' ג"כ לדברי המ"ר בפ' אחרי פכ"ב שחשב שם כל הני כמו שחשב הקלירי ואיתא שם א"א התרתי לך את השבויה והיא יפ"ת כפי' המת"כ שם וכנגד כותית לא פירש שם כלום וי"ל שכוונת התוס' להמדרש הזה שהוא אגדת ירושלמי וכן דרך הקדמונים לכנות את המדרשים בשם ירושלמי וע"ש בחי' רד"ל:

הלכה יא

כל המקבל שבע מצות כו' והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה כו' אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי או"ה ולא מחכמיהם. וכתב הכ"מ נ"ל שרבינו אומר כך מסברא דנפשיה ונכוחה היא. אולם בס' ת"א מהג' מהר"ז הראה שהדבר מבואר במדרש וז"ל אמר ר"י חסידי או"ה שמענו שיש להם חלק לעוה"ב חכמי או"ה לא נתפרש לנו איזה חסיד או"ה זה המקבל עליו שבע מצות מפני שהן כתובין בתורה חכם או"ה זה העושה אותן מפני שקול דעתו ע"כ, עוד כתב שם דט"ס נפל בדפוס בכל ספרי רבינו ובמקום תיבת ולא צ"ל אלא מחכמיהם ע"ש ועי' בשו"ת מהר"מ אלשקר בהשגותיו על ר' ש"ט שהעתיק דברי רבינו הללו והביא שם הגירסא אלא מחכמיהם ע"ש:

פרק ט

הלכה א

על ששה דברים נצטוה אדם הראשון כו'. בכ"מ ציין לזה בסנהדרין פ' ד' מיתות אבל שם איתא דבשבע מצות נצטוו ב"נ. ונראה דרבינו סמך על המדרשים מדרש בראשית פי"ז ופכ"ד ומה אדם הראשון שנתתי לו שש מצות ולא קיים ועי' מדרש פ' משפטים ופ' ואתחנן בכל אלו תמצא דשש מצות נצטוה אדה"ר ועי' ר"ן בחי' לסנהדרין שהתעורר ג"כ במדרשים אלו דמשם הוציא רבינו דרק בשש מצות נצטוה אדה"ר ומרן הכ"מ לא הביא אף אחד מאלו, ועי' ילקוט סוף משלי על פסוק רבות בנות עשו חיל ר"י בר סימון אמר אדה"ר נצטוה על שש מצות נח נצטוה על אבמה"ח אברהם על המילה יצחק נימול לשמונה יעקב על גה"נ כו':

ומ"ש רבינו **דבימי עמרם נצטוו ישראל במצות יתירות**. כתב הכ"מ צ"ע היכא מייתי לה ונראה דרבינו הוציא כן מן מה שאמרו בסוטה דף י"ב ע"א וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ואמרו חכז"ל ויקח ויחזיר מיבעיא ליה אר"י מלמד שעשה בה מעשה ליקוחים והנה רבינו ז"ל כתב בפ"א מהל' אישות קודם מ"ת היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה הכניסה לתוך ביתו כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים כו' שנאמר כי יקח ולקוחין אלו מ"ע של תורה הם ע"ש וא"כ כיון שמעשה הלקוחין הם מ"ע של תורה וקודם מ"ת לא היו צריכין לזה א"כ למה עשה עמרם מעשה ליקוחין מוכח שנצטוה ע"ז. הגרצ"ח במאמר מצות ב"נ:

ועמ"ש רבינו **בא אברהם כו' והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר**. כתב הראב"ד כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר ע"כ. ועי' בכ"מ מה שהשיב עליו. איברא דדברי הראב"ד נובעין מפסיקתא רבתי בפסקא עשר תעשר אברהם הפריש מעשר ראשון ויתן לו מעשר מכל ובפסיקתא זוטרתי בראשית א' א' ובחר באברהם אבינו בדור עשירי לנח אשר התחיל במעשרות דכתיב ויתן לו מעשר מכל ועוד שם בפרשת לך פיסקא כ' ויתן לו מעשר מכל כו' אברהם התחיל במעשרות כו' לפיכך זכו בניו לתרומת מעשר, וע"ש בהערות, מכ"ז מבואר כהראב"ד ולא כהכ"מ:

ומ"ש רבינו **ויעקב הוסיף גיד הנשה**. תמה הלח"מ מהמשנה דחולין דף ק' אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו ואיך כתב רבינו דיעקב הוסיף גה"נ וסיים בצ"ע, אבל לא ראה מש"כ רבינו בפיה"מ שם על הא דבסיני נאמר ולפירושו ל"ק כלל קו' הלח"מ וז"ל שם ושים לבך על עיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת והוא מה שאמר מסיני נאסר

לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבמה"ח אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא לפי שמשה אסר עלינו אבמה"ח במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבמה"ח כו' וכן גה"נ אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו אלא מצות משה רע"ה הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני וכל אלו מכלל המצות ע"כ:

פרק י

הלכה ו

מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן. עי' בכ"מ ועי' בלח"מ שהשיג עליו, ועי' בהלכות גדולות הל' כלאים שכתב שם וז"ל ואסור למימר לגוי לארבועי כלאים דתניא ר"א בן יעקב אומר אף על הכלאים נצטוו בני נח כו' מזה נראה שלפני הבה"ג היה הגירסא בגמ' ר"א בן יעקב אומר ואולי כן היה גירסת רבינו ג"כ ופסק שפיר כוותיה דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפי' יחיד במקום רבים ואפי' בברייתא כדמשמע ביבמות דף ס' ע"א וכ"פ רבינו בהרבה מקומות והוא מוסכם לדעתו כמ"ש בס' יד מלאכי סי' תט"ו:

הלכה י

ב"נ שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו כו'. הכ"מ לא הראה מקורו ועי' במ"ר קהלת רבנן אמרין לע"ל הקב"ה מוציא כרוז ומכריז ואומר כל מי שלא אכל בשר חזיר מימיו יבוא ויטול שכרו והרבה מעכו"ם שלא אכלו בשר חזיר מימיהם והם באים ליטול שכרן כו':